

هوش هیجانی دانش آموزان: تعیین نقش پیش‌بینی‌کننده قاطعیت و پرخاشگری والدین

جهانشیر توکلی زاده: دانشیار، گروه روانشناسی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گناباد، گناباد، ایران. drtavakolizadehj@yahoo.com
مظهره رحمانی: کارشناس ارشد علوم تربیتی (آموزش و پرورش ابتدایی)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قاینات، قاین، ایران. mmotahari136@yahoo.com
*سسمیه صفرزاده: کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، مرکز درمان نگهدارنده با متادون، دانشگاه علوم پزشکی گناباد، گناباد، ایران (*نویسنده مسئول). somayeh.safarzade@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۱/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۵/۹/۲

چکیده

زمینه و هدف: هوش هیجانی به عنوان یک سازه روانشناختی اساسی در موفقیت زندگی و سلامت روانی افراد، در روند زندگی شکل گرفته و رفتارهای والدین در رشد آن نقش مهمی به عهده دارد. پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش پیش‌بین قاطعیت و پرخاشگری والدین در هوش هیجانی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی انجام شد.

روش کار: طرح پژوهش حاضر از نوع توصیفی مقطعی بود. جامعه آماری این پژوهش تمامی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شهر قاین و والدین در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ بود که ۱۸۹ نفر دانش‌آموز (۹۴ پسر و ۹۵ دختر) و والدین آنها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای از میان آنان انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه پرخاشگری باس، مقیاس قاطعیت گامبریل و ریچی و پرسشنامه هوش هیجانی شوت جمع‌آوری شد. نتایج به کمک نرم‌افزار SPSS-۲۰ و با استفاده از تحلیل رگرسیون، آزمون تی دو گروه مستقل و آزمون یومن ویتنی در سطح معنی داری ۰/۰۵ تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد بین قاطعیت والدین و هیچ یک از مؤلفه‌های آن و هوش هیجانی دانش‌آموزان همبستگی معنی‌داری وجود ندارد ($p > 0/05$)؛ اما بین پرخاشگری والدین و هوش هیجانی دانش‌آموزان ($r = -0/18$ و $p < 0/01$) همبستگی منفی معناداری وجود داشت. نتایج رگرسیون نشان داد پرخاشگری پدر پیش‌بینی‌کننده هوش هیجانی دانش‌آموزان است ($p < 0/05$)؛ اما پرخاشگری مادر در پیش‌بینی هوش هیجانی دانش‌آموزان نقشی نداشت ($p > 0/05$).

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش حاضر نشان داد پرخاشگری والدین باعث می‌گردد که فرزندان در روند هوش هیجانی با مشکلات و محدودیت‌هایی روبرو باشند. با توجه به اینکه، رفتار والدین بر روی رفتار و نحوه تربیت فرزندان خانواده اثرگذار است. لذا، توصیه می‌گردد در نحوه تربیت فرزندان و شیوه زندگی والدین توجه بیشتری گردد.

کلیدواژه‌ها: پرخاشگری، قاطعیت، هوش هیجانی، والدین، دانش‌آموزان

مقدمه

آنان را رقم می‌زند. ارتباط بین انسان‌ها یکی از ضروریات زندگی است که نحوه و کیفیت آن می‌تواند آثار متنوعی را ایجاد کند. در موارد روزافزونی این ارتباط شکل پرخاشگرانه به خود می‌گیرد. در زمان کنونی در جوامع شاهد پرخاشگری‌های متعدد از سوی افراد هستیم. خشونت و پرخاشگری در بسیاری از موقعیت‌ها از افراد مختلف بنا به علل متفاوت مشاهده می‌شود. والدین پرخاشگر بیشترین خطر در دنیای کنونی را برای فرزند خود ایفا می‌کنند و بیشترین آسیب از جانب والدین بر روان کودکان متحمل می‌شود. صاحب‌نظران مختلف پرخاشگری را رفتاری تعریف

خانواده یکی از واحدهای مهم و تعیین‌کننده سرنوشت افراد هر جامعه است و رفتارهای والدین در این واحد از عوامل بسیار مؤثر بر وضعیت فرزندان آن‌ها می‌باشد. خانواده اولین نهاد هدایتی و حمایتی فرزندان است که نقش آموزش و جامعه‌پذیری آنان را بر عهده دارد. چگونگی رفتار والدین و نحوه تربیت آن‌ها در تمام مراحل زندگی نقش بسزا و اثرگذاری دارند. سبک‌های فرزند پروری در هر خانواده‌ای متفاوت است و این سبک‌ها و رفتارهای والدین نقش مؤثری در زندگی کودکان و فرزندان خود ایفا می‌کند و آینده زندگی

نیست. تحقیقات مختلف بیانگر هوش به معنای متفاوت هستند. داشتن استعداد و توانایی درک مسائل و تیزهوش و باهوش بودن تنها مختص درس و تحصیل نیست و در برگیرنده سایر شرایط و موقعیت‌های متنوع زندگی است (۱۸-۱۵). لذا؛ داشتن روابط بین فردی و درون جامعه‌ای نیز نیاز به هوش مربوط به شرایط خود دارد که به آن اصطلاحاً هوش هیجانی می‌گویند. هوش هیجانی در روند زندگی شکل می‌گیرد و اولین کسانی که در این امر دخیل هستند والدین و خانواده هستند. هوش هیجانی عبارت است از داشتن ظرفیتی برای شناخت احساسات و هیجان‌های خود و دیگران و استفاده از این هیجان‌ها به بهترین نحوه برای برقراری ارتباط با خود و دیگران. هوش هیجانی، مفهومی یادگرفتنی است و می‌توان آن را افزایش داد (۲۱-۱۸).

امروزه هوش هیجانی، موضوع مورد بحث بسیاری از پژوهش‌های مربوط به بررسی تفاوت‌های فردی است. توانایی پیش‌بینی هوش هیجانی در موفقیت‌های زندگی و همچنین نقش اساسی آن در اغلب اختلالات روانی، می‌تواند از دلایل علاقه‌مندی به مطالعه‌ی هوش هیجانی باشد. هوش هیجانی سازه‌ای در درون فرد است که تا حدی نامحسوس بوده و تعیین می‌کند چگونه رفتار خود را اداره کنیم، چگونه با مشکلات کنار بیاییم و در نهایت چگونه تصمیم‌هایی بگیریم که به نتایج مثبت ختم شوند. در چند دهه اخیر، علم و دانش بشر به اطلاعات ارزشمندی پیرامون نقش هیجان‌ها در زندگی انسان دست یافته است (۲۳-۲۱). پژوهشگران دریافته‌اند آگاهی از هیجان‌ها و توانایی کنترل احساسات در موفقیت و شادکامی افراد در تمامی جنبه‌های زندگی نقش مهم و اثرگذاری ایفا می‌کند. برای والدین این ویژگی که هوش هیجانی نامیده می‌شود به معنی آگاهی از احساسات فرزندان، توانایی همدلی کردن با آنها، آرام ساختن و نیز راهنمایی کردن آنها است و برای کودکان که بیشتر آموزه‌های مربوط به هیجان‌ها را از والدین خود فرا می‌گیرند به معنای توانایی کنترل امیال، به تاخیر انداختن ارضای نیازها، ایجاد انگیزه در خود، درک نشانه‌های اجتماعی

کرده‌اند که هدف آن صدمه زدن به خود یا دیگری باشد و آنچه در این تعریف حائز اهمیت است قصد و نیت رفتارکننده است. به طوری که آسیب‌رسانیدن تصادفی به شخص دیگر پرخاشگری نمی‌باشد (۴-۱). پرخاشگری رفتاری است که از خشم و عصبانیت نشأت می‌گیرد. این رفتار را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد: ۱. پرخاشگری خصمانه: رفتاری است که به منظور صدمه و آزار رساندن به دیگری یا دیگران ابراز می‌شود و هدف آن صرفاً آزار رساندن است. ۲. پرخاشگری وسیله‌ای: رفتاری است که فرد به وسیله آن خواستار به دست آوردن هدفی دیگر است و قصد حمله به دیگران را ندارد. اگر والدین و اطرافیان نزدیک کودکان افرادی عصبی و پرخاشگر باشند؛ آنان از طریق مشاهده، رفتارهای پرخاشگرانه را یاد می‌گیرند. در این فرآیند لازم نیست والدین با خود کودک پرخاشگری کرده باشد؛ حتی اگر او شاهد رفتارهای خشمناک افراد خانواده باشد این گونه رفتارها را یاد می‌گیرد و ضمناً بر روی احساسات وی نیز اثرگذار است (۹-۴).

در نقطه مقابل پرخاشگری، قاطعیت یا ابراز وجود است. از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مهارت‌های اجتماعی، مفهوم قاطعیت می‌باشد که بخشی از مفهوم گسترده مهارت‌های بین فردی و رفتاری را تشکیل می‌دهد (۱۲-۱۰). قاطعیت به این مفهوم است که اشخاص احساسات مثبت و منفی خود را بدون تجاوز به حقوق دیگران بیان نمایند. قاطعیت شیوه‌ای است جهت تصدیق، حفظ ارزش، شأن و احترام به شخصیت خود و دیگران. در واقع سطح قاطعیت تعیین‌کننده سطح اعتماد به نفس افراد است. قاطعیت یکی از مهارت‌های اجتماعی است که در تعاملات روزمره کاربرد فراوان دارد. والدین با رفتار قاطعانه خود سعی در حفظ جایگاه خود در بین اعضای خانواده دارند. نحوه رفتار والدین با فرزندان خود پیامدهای عمیق و درازمدتی بر زندگی عاطفی و هیجانی آن‌ها می‌گذارد (۱۵-۱۳). کودکان کنونی علاوه بر داشتن استعداد‌های مختلف و بالقوه در زندگی نیازمند هوش سرشار هستند. منظور از هوش، داشتن استعداد به تنهایی

جامعه‌آماری در این پژوهش تمامی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ شهر قاین بود که تعداد آنها ۸۹۳ نفر بود که از این تعداد ۴۵۳ نفر دختر و ۴۴۰ نفر پسر بود. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای استفاده شد. به این صورت که از بین مدارس سطح شهر قاین تعداد ۶ مدرسه (۳ مدرسه پسرانه و ۳ مدرسه دخترانه) و در هر مدرسه نیز ۴ کلاس پایه ششم ابتدایی (۲ کلاس دختران، ۲ کلاس پسران) به صورت تصادفی انتخاب شدند. بر اساس جدول حجم نمونه بارتلت، کوترلیک و هیگینز (۲۰۰۱) نمونه‌ای با حجم ۱۸۹ نفر انتخاب شد که در برگزیده ۹۵ نفر دختر و ۹۴ نفر پسر بودند. والدین حجم نمونه نیز بعد از توضیح مختصر فرایند پژوهش و اهداف اولیه آن در پژوهش مشارکت نمودند. ملاک‌های ورود والدین جهت شرکت در فرایند پژوهش عبارت بود از: داشتن سواد خواندن و نوشتن و رضایت آگاهانه جهت مشارکت در تحقیق. ملاک‌های ورود دانش‌آموزان نمونه پژوهش عبارت بود از: داشتن سن ۱۰ تا ۱۳ سال، نداشتن معلولیت جسمی، داشتن رضایت آگاهانه جهت شرکت در پژوهش و نداشتن سابقه جرایم عمدی و یا غیر عمدی. از والدین و دانش‌آموزان شرکت‌کننده در پژوهش خواسته شد جهت کسب نتایج صحیح، با دقت و صداقت به سوالات ابزارهای پژوهش پاسخ دهند. در این پژوهش به‌منظور اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش از پرسشنامه پرخاشگری باس و همکاران (۱۹۹۲)، مقیاس قاطعیت گامبریل و ریچی (۱۹۷۵)، پرسشنامه هوش هیجانی شوت و همکاران (۱۹۹۸) و بر اساس الگوی هوش هیجانی مایر و سالووی (۱۹۹۰) استفاده شد.

الف- پرسشنامه پرخاشگری: برای سنجش میزان پرخاشگری والدین از پرسشنامه پرخاشگری استفاده گردید. نسخه جدید پرسشنامه پرخاشگری که نسخه قبلی آن تحت عنوان پرسشنامه خصومت شناخته شده بود توسط باس و پری (۱۹۹۲) مورد بازنگری قرار گرفت. این پرسشنامه یک ابزار خود گزارشی است که شامل ۲۹ عبارت و

اطرافیان و مقابله با فراز و نشیب‌های زندگی است (۲۶-۲۴).

به نظر می‌رسد که تأثیر خانواده در شکل‌گیری شخصیت فرزندان امری بدیهی به شمار می‌رود و پژوهش‌های بسیاری به نقش والدین بر رفتار فرزندان تأکید نموده‌اند. نتایج تحقیقات گسترده نشان می‌دهد که هوش هیجانی نقش گسترده‌ای در فرایند زندگی فرد در حوزه‌های مختلف دارد. لذا آگاهی و شناخت تأثیر کنش‌ها و الگوهای رفتاری والدین بر هوش هیجانی فرزندان نشان اهمیت ویژه‌ای دارد. مهارت‌های هوش هیجانی در زندگی تحصیلی، شخصی و اجتماعی کردن کودکان نقش مهمی ایفا می‌کند. هیجان‌ها قادرند توجه را به هر سمت سوق دهند که این خود بر یادگیری، حافظه و رفتار تأثیر می‌گذارد. برای مثال، توانایی کنترل هیجان‌ها می‌تواند به کودکان کمک کند در کلاس درس تمرکز حواس داشته باشند و موقعیت‌های اضطراب‌زا را اداره کنند. در واقع کودکانی که مهارت‌های بالاتری از لحاظ هوش هیجانی دارند در مقایسه با کودکانی که از این لحاظ دارای مهارت‌های کمتری هستند تمایل دارند موقعیت‌های تحصیلی بالاتری را تجربه کنند. در اغلب پژوهش‌های انجام شده در حوزه هوش هیجانی کودکان به بررسی رابطه بین هوش هیجانی با آگاهی والدین یا سبک‌های فرزندپروری پرداخته شده است و تا آنجایی که نویسندگان پژوهش حاضر در این حوزه به مطالعه مقالات پرداخته‌اند در زمینه رابطه قاطعیت و پرخاشگری والدین با هوش هیجانی فرزندان پژوهشی صورت نگرفته است. لذا، نیاز به بررسی این امر در جامعه می‌تواند آثار و نتایج مطلوبی را به جای بگذارد. امید است نتایج پژوهش حاضر موجبات ارتقای کیفیت روابط والد فرزندی و افزایش هوش هیجانی را فراهم کند. با توجه به مطالب یاد شده، هدف پژوهش حاضر تعیین نقش پیش‌بینی‌کننده قاطعیت و پرخاشگری والدین در هوش هیجانی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شهر قاین بود.

روش کار

طرح پژوهش حاضر از نوع توصیفی مقطعی بود.

قبول انتقاد، قبول تفاوت داشتن با دیگران، ابراز وجود در موقعیت‌هایی که باید کمک کرد و پس خوراند منفی. ماده‌های این مقیاس دارای ۵ گزینه اصلاً ناراحت نمی‌شوم، کمی ناراحت می‌شوم، به‌طور متوسط ناراحت می‌شوم، زیاد ناراحت می‌شوم و بسیار زیاد ناراحت می‌شوم، می‌باشد که آزمودنی‌ها یکی از این گزینه‌ها را انتخاب می‌کند و علامت می‌زنند. در این مقیاس ماده‌ها بر اساس مقادیر «۱»، «۲»، «۳»، «۴» و «۵» نمره گذاری می‌شوند. در پایان حاصل جمع نمرات، میزان جرأت‌ورزی فرد را نشان می‌دهد (۳۰). پرسشنامه جرأت‌ورزی گمبیریل و ریچی برخلاف سایر پرسشنامه‌های جرأت‌ورزی برای افراد خاصی ساخته نشده است و سؤالات آن محدوده وسیعی از موقعیت‌های مختلف را در برمی‌گیرد. ضریب پایایی این آزمون توسط گمبیریل و ریچی ۰/۸۱ گزارش شده است (۳۰). ضریب پایایی ابزار مذکور در پژوهش حاضر، از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۵ بدست آمد.

ج- پرسشنامه هوش هیجانی: به‌منظور سنجش هوش هیجانی از پرسشنامه شوت و همکاران که در سال ۱۹۹۸ (۳۱) بر اساس الگوی هوش هیجانی مایر و سالووی (۱۹۹۰) (۳۲) برای ارزیابی هوش هیجانی ساخته شده است؛ استفاده شد. این پرسشنامه شامل ۳۳ جمله خود توصیفی ۵ گزینه‌ای با گزینه‌های (کاملاً مخالفم تا حدودی مخالفم، نه مخالف نه موافق تا حدودی موافق و کاملاً موافق) است و در برگیرنده‌ی ۳ خرده مقیاس است که عبارتند از: ارزیابی و ابراز هیجان، تنظیم و مدیریت هیجان و بهره‌برداری از هیجان. کسب نمرات کمتر از ۹۷، ۹۸ تا ۱۱۴، ۱۱۴ تا ۱۳۱، ۱۳۱ تا ۱۴۸ و بیشتر از ۱۴۸ به ترتیب نشان دهنده میزان هوش هیجانی خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد می‌باشد (۳۳-۳۴). اعتبار این ابزار در پژوهش گیگانگ و همکاران به روش ضریب آلفای کرونباخ از ۰/۸۴ تا ۰/۹۰ حاصل شد (۳۵). ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه در این پژوهش ۰/۸۰ به دست آمد.

جهت انجام فرایند پژوهش بعد از کسب مجوز لازم از ریاست آموزش و پرورش شهرستان قاین؛ از

چهار زیر مقیاس است که عبارت است از پرخاشگری بدنی (PA)، پرخاشگری کلامی (VA)، خشم (A) و خصومت (H). آزمودنی‌ها به هر یک از عبارات در یک طیف ۵ درجه‌ای از: کاملاً شبیه من است (۵) تا حدودی شبیه من است (۴)، نه شبیه من است (۳) تا به شدت شبیه من نیست (۲) تا به شدت شبیه من نیست (۱) پاسخ می‌دهند. دو عبارت ۹ و ۱۶ به صورت معکوس نمره گذاری می‌شوند. نمره کل برای پرخاشگری با مجموع نمرات زیر مقیاس‌ها به دست می‌آید (۲۷). پرسشنامه پرخاشگری دارای اعتبار قابل قبولی است. اعتبار پرسشنامه پرخاشگری باس و پری در پژوهش محمدی که به منظور بررسی روایی و پایایی این پرسشنامه صورت گرفته بود آلفای کرونباخ ابزار ۰/۸۹ و ضریب بازآزمایی آن ۰/۷۸ حاصل شد (۲۸). در پژوهش سامانی ضریب پایایی پرسشنامه به شیوه بازآزمایی ۰/۷۸ حاصل گردید (۲۹). جهت سنجش پایایی درونی مقیاس در مطالعه حاضر از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج نشانگر همسانی درونی زیرمقیاس‌های پرخاشگری بدنی ۰/۸۲، پرخاشگری کلامی ۰/۸۱، خشم ۰/۸۳ و خصومت ۰/۸۰ بود. در پژوهش حاضر ضریب پایایی این آزمون با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۰ بدست آمد.

ب- مقیاس قاطعیت: برای سنجش میزان قاطعیت والدین از پرسشنامه جرأت‌ورزی گمبیریل و ریچی استفاده شد. این پرسشنامه بر اساس آزمون جرأت‌ورزی (۱۹۷۵) تهیه شده است و دارای ۴۰ ماده اصلی می‌باشد که در برخی از مواد آن به دلیل عدم تطابق با فرهنگ ایران، تغییراتی در آن‌ها داده شده است. هر ماده آزمون یک موقعیتی را که مستلزم رفتار جرأت‌ورزی است را نشان می‌دهد. از آزمودنی خواسته می‌شود که برای پاسخ دادن به سؤالات برحسب یک مقیاس درجه‌بندی ۵ گزینه‌ای عمل نماید. این آزمون دارای چند مقیاس است که عبارت‌اند از: رد کردن تقاضا، بیان کردن محدودیت‌های شخصی، تقاضا کردن، پیش قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی و بیان احساسات مثبت، کنار آمدن و

می‌دهد بین قاطعیت والدین و هوش هیجانی دانش‌آموزان ($p > 0/05$ و $r = 0/020$)، بین قاطعیت مادر و هوش هیجانی دانش‌آموزان ($p > 0/05$) و $r = 0/027$) و بین قاطعیت پدر و هوش هیجانی دانش‌آموزان ($p > 0/05$ و $r = 0/008$) همبستگی وجود ندارد ($p > 0/05$). لذا؛ این مؤلفه‌ها نمی‌توانند پیش‌بینی‌کننده هوش هیجانی باشند و انجام آزمون رگرسیون معنی ندارد. در جدول ۲، ماتریس ضرایب همبستگی پرخاشگری والدین و هوش هیجانی دانش‌آموزان پایه ششم ارائه شده است.

نتایج ضریب همبستگی چندگانه در جدول ۲ نشان می‌دهد بین پرخاشگری پدر و هوش هیجانی دانش‌آموزان ($p < 0/01$ و $r = -0/18$)، بین پرخاشگری مادر و هوش هیجانی دانش‌آموزان ($p < 0/01$ و $r = -0/23$) و بین پرخاشگری والدین و هوش هیجانی دانش‌آموزان ($p < 0/01$ و $r = -0/28$) همبستگی منفی اما معناداری وجود دارد. در نمونه مورد بررسی، ضریب همبستگی بین پرخاشگری والدین و هوش هیجانی در دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی برابر با $-0/28$ است. با توجه به مجذور R تعدیل شده بدست آمده، پرخاشگری والدین قادر است $0/066$ تغییرات هوش هیجانی در دانش‌آموزان را تبیین کند که مقدار چندان قابل توجهی نیست. در جدول ۳، برآورد ضرایب استاندارد متغیرهای پیش‌بین هوش هیجانی ارائه شده است.

با توجه به جدول ضرایب استاندارد متغیر

آنجایی که پژوهش حاضر درصدد تعیین نقش پیش‌بین قاطعیت و پرخاشگری والدین در هوش هیجانی دانش‌آموزان بود؛ در مرحله بعد اقدام به شناسایی مدارس با توجه به نیاز پژوهش پرداخته و در نهایت تعداد ۱۸۹ دانش‌آموز از بین مدارس دوره اول ابتدایی دخترانه و پسرانه سطح شهر قاین برگزیده شدند. برای پرسشنامه‌های والدین نیز از دانش‌آموزان خواسته شد که پرسشنامه‌ها را به منزل برده و پس از تکمیل توسط والدین برگردانند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها؛ اطلاعات لازم به دست آمد. در ادامه روند پژوهش، جهت بررسی داده‌ها از نرم افزار SPSS-20، جداول و نمودارهای توزیع فراوانی، ضریب همبستگی چندگانه، آزمون رگرسیون، آزمون T و آزمون یومن ویتنی با سطح معنی‌داری $p = 0/05$ استفاده گردید.

یافته‌ها

حجم نمونه پژوهش حاضر متشکل از ۱۸۹ نفر بود که ۹۴ نفر ($49/7\%$) پسر و ۹۵ نفر ($50/3\%$) دختر بودند. فرضیه اول پژوهش حاضر عبارت بود از اینکه بین قاطعیت والدین با هوش هیجانی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. در جدول ۱، ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون قاطعیت والدین و هوش هیجانی دانش‌آموزان پایه ششم ارائه گردیده است. نتایج ماتریس همبستگی در جدول ۱ نشان

جدول ۱- ماتریس ضرایب همبستگی قاطعیت والدین و هوش هیجانی دانش‌آموزان پایه ششم

متغیر	قاطعیت والدین	قاطعیت پدر	قاطعیت مادر	هوش هیجانی دانش‌آموزان
قاطعیت والدین	۱	-----	-----	0/020
قاطعیت پدر	-----	۱	0/551	0/008
قاطعیت مادر	-----	-----	۱	0/027
هوش هیجانی دانش‌آموزان	-----	-----	-----	۱

$p > 0/05$

جدول ۲- ماتریس ضرایب همبستگی بین پرخاشگری والدین و هوش هیجانی دانش‌آموزان پایه ششم

متغیر	پرخاشگری والدین	پرخاشگری مادر	پرخاشگری پدر	هوش هیجانی دانش‌آموزان
پرخاشگری والدین	۱	-----	-----	-0/28**
پرخاشگری مادر	-----	۱	0/474**	-0/23**
پرخاشگری پدر	-----	-----	۱	-0/18**
هوش هیجانی دانش‌آموزان	-----	-----	-----	۱

** $p < 0/01$ * $p < 0/05$

جدول ۳- برآورد ضرایب استاندارد متغیرهای پیش بین هوش هیجانی

متغیر	ضرایب غیر استاندارد	خطای معیار	ضرایب استاندارد	مقدار احتمال
پرخاشگری پدر	۰/۱۱	۰/۰۴۸	۰/۱۸	۰/۰۲۳
پرخاشگری مادر	۰/۱۰	۰/۰۵۹	۰/۱۳	۰/۰۸۹

جدول ۴- نتایج آزمون T جهت مقایسه میانگین هوش هیجانی به لحاظ جنسیت

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معناداری
هوش هیجانی	پسر	۹۴	۷۸/۴۸	۱۴/۴۳	۱/۱۱	۱۸۷	۰/۲۷
	دختر	۹۵	۷۶/۱۵	۱۴/۵۱			

جدول ۵- نتایج آزمون یومن ویتنی جهت مقایسه میانگین پرخاشگری و قاطعیت والدین

متغیر	گروه	تعداد	رتبه میانگین	آزمون آماری یومن ویتنی	سطح معنی داری
پرخاشگری	مادر	۱۸۹	۱۹۲/۸۲	۱۷۲۳۳/۰۰۰	۰/۵۶
	پدر	۱۸۹	۱۸۶/۱۸		
قاطعیت	مادر	۱۸۹	۱۹۳/۹۶	۱۷۰۱۸/۰۰	۰/۴۲
	پدر	۱۸۹	۱۸۵/۰۴		

دانش آموزان پایه ششم ابتدایی شهر قاین بود. نتایج آزمون فرض اول پژوهش حاضر نشان داد بین قاطعیت والدین و هوش هیجانی دانش آموزان همبستگی معناداری وجود ندارد و قاطعیت والدین پیش بینی کننده هوش هیجانی فرزندان نیست. فرض دوم پژوهش حاضر عبارت بود از اینکه قاطعیت والدین قادر است هوش هیجانی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی را پیش بینی کند. از آنجایی که در فرضیه قبل، همبستگی بین قاطعیت والدین و هوش هیجانی دانش آموزان رد گردید، لذا؛ امکان آزمون رگرسیون برای این فرضیه وجود نداشت. در راستای ارتباط قاطعیت والدین با هوش هیجانی فرزندان تا آنجایی که نویسندگان پژوهش حاضر به مطالعه پیشینه پژوهش پرداخته اند؛ مطالعه ای یافت نشده است که به این موضوع بپردازد.

نتایج آزمون فرض سوم پژوهش نشان داد بین پرخاشگری پدر و مادر با هوش هیجانی دانش آموزان رابطه منفی معناداری وجود دارد. وجود ارتباط بین پرخاشگری و هوش هیجانی در پژوهش های زیادی همچون داس و تریپاسی (۳۶)؛ آنیماساهون (۳۷)؛ بورلی (۳۸)؛ مک پیل (۳۹)؛ فرومیکا (۴۰)؛ لیائو و همکاران (۴۱)؛ فرناندز و

پیش بین، پرخاشگری پدر ($Beta=0/18$)، پرخاشگری پدر ($p=0/023$) در پیش بینی هوش هیجانی دانش آموزان نقش دارد. پرخاشگری مادر ($Beta=0/13$)، پرخاشگری مادر ($p=0/089$) در پیش بینی هوش هیجانی دانش آموزان نقش ندارد. در جدول ۴، نتایج آزمون T جهت مقایسه میانگین هوش هیجانی به لحاظ جنسیت گزارش شده است.

همانطور که در جدول ۴ مشاهده می شود مقدار T ۱/۱۱ و sig مقدار ۰/۲۷ را نشان می دهد. مقدار sig حاصل شده از ۰/۰۵ بزرگتر می باشد؛ بنابراین نتیجه گرفته می شود دو گروه از لحاظ آماری با یکدیگر در هوش هیجانی تفاوت معنی داری ندارند ($p>0/05$). در جدول ۵، نتایج آزمون یومن ویتنی جهت مقایسه میانگین پرخاشگری و قاطعیت والدین ارائه شده است.

با توجه اینکه سطح معنی داری حاصل از ۰/۰۵ بزرگتر می باشد؛ می توان نتیجه گرفت بین پرخاشگری والدین و قاطعیت والدین تفاوتی وجود ندارد ($p>0/05$).

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر تعیین نقش پیش بین قاطعیت و پرخاشگری والدین در هوش هیجانی

به سمت کمروبی، منزوی شدن و فرار از اجتماع پیش‌برد و در مواقع دیگر باعث افت هوش هیجانی و مهارت ارتباطی در آنها گردد و همین شرایط باعث شود که کودکان گرچه علاقه به پیشرفت داشته اما شرایط خانوادگی آنها موجب جلوگیری از این امر شده و راهی برای شکوفایی استعداد کودکان وجود نداشته باشد.

همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد هوش هیجانی دانش‌آموزان دختر و پسر با یکدیگر متفاوت نیست که با یافته پژوهش نور بخش و همکاران (۴۴) همسو می‌باشد. در مطالعه‌ی این پژوهشگر و همکاران وی مشخص گردید بین میانگین نمرات هوش هیجانی دو جنس، اختلاف معناداری وجود ندارد. علاوه بر این، یافته حاصل با نتایج پژوهش‌های هارود و اسپیر (۴۵)؛ ماندل و فرمانی (۴۶) و کارسو و همکاران (۴۷) ناهمسو است. در پژوهش‌های مذکور مشخص گردید هوش هیجانی دختران نسبت به پسران بیشتر است. دیگر یافته پژوهش حاضر نشان داد قاطعیت و پرخاشگری پدران با قاطعیت و پرخاشگری مادران متفاوت نیست.

در راستای نتایج پژوهش حاضر می‌توان بیان داشت که والدین پرخاشگر بیشترین خطر در دنیای کنونی را برای فرزند خود ایفا می‌کنند و در طی مسیر زندگی بیشترین آسیب از طرف والدین بر روح و روان کودکان پیاده می‌شود. اگر رفتار والدین با پرخاشگری همراه باشد باعث می‌گردد فرزندان در روند هوش هیجانی با مشکلات و محدودیت‌هایی روبرو باشند. بدین صورت، پرخاشگری والدین بر هوش هیجانی دانش‌آموزان نقش اساسی دارد. داشتن هوش هیجانی برای دانش‌آموزان باعث پیشرفت تحصیلی و بهبود عملکرد آنها در حوزه‌های مختلف می‌گردد. رفتار والدین بر روی رفتار و نحوه تربیت فرزندان خانواده اثرگذار است. والدین بعنوان الگوهای اولیه در زندگی فرزندان به حساب می‌آیند و هرگونه که رفتار نمایند فرزندان آنها نیز همان‌طور برخورد می‌کنند. لذا، باید در نحوه تربیت فرزندان و شیوه زندگی والدین توجه بیشتری گردد. با وجود اینکه در انجام پژوهش از تمامی

همکاران (۴۲) و اسناچو و همکاران (۴۳) نشان داده شده است.

نقش پدر و مادر در جامعه ایران نسبت به جوامع دیگر پررنگ‌تر است. از زمان‌های قدیم سبک زندگی در جامعه ایران بصورت مرد سالاری و در برخی شرایط مادر سالاری بوده است و وجود میزانی از پرخاشگری در پدر یا مادر مشهود بوده است. با این‌حال، پرخاشگری پدر بیشتر از پرخاشگری مادر بر روی کودکان اثرگذار است و پدر بعنوان فردی قدرتمند شناخته می‌شود و این امر در کاهش متغیرهای زیادی و خصوصیات شخصیتی فراوانی اثرگذار است. از جمله متغیرهای وابسته می‌توان به هوش هیجانی فرزندان اشاره نمود. لذا، می‌توان همبستگی منفی بین پرخاشگری والدین و هوش هیجانی فرزندان را به اثبات رساند. وجود پرخاشگری والدین در زندگی کودکان نقش بسزایی دارد و این که والدین به عنوان ارشد خانواده، اجازه انجام هر کاری را به افراد خانواده نمی‌دهند باعث می‌گردد که خانواده در یک سطح باقی بماند و به سمت پیشرفت و شناخت استعدادها پیش نروند. علاوه بر این در تبیین یافته حاصل می‌توان بیان داشت با توجه به اینکه پرورش و رشد هوش هیجانی در فرد بیشتر جنبه‌های ارتباطی و هیجانی دارد؛ احتمال تاثیر سوء ارتباط نامناسب و پرخاشگرانه والدین با فرزندان بر هوش هیجانی و مؤلفه‌های آن همچون خوش‌بینی، همدلی، خودانگیختگی، مدیریت و کنترل هیجان‌های خود، طبیعی است.

علاوه بر این نتایج مطالعه حاضر نشان داد پرخاشگری پدر در پیش‌بینی هوش هیجانی دانش‌آموزان نقش داشته، اما پرخاشگری مادر در پیش‌بینی هوش هیجانی دانش‌آموزان نقشی نداشت. در تبیین یافته حاصل می‌توان بیان داشت کودکان در محیط خانواده اجتماعی می‌شوند و سپس وارد جریان جامعه می‌گردند. لذا، در ابتدای کودکی، والدین بعنوان الگو آنها به حساب می‌آیند و اثرگذاری رفتار والدین بیشتر از افراد و شرایط اجتماعی شدن دیگر بر روی فرزندان است. وجود پرخاشگری در والدین به حدی می‌تواند شرایط زندگی کودکان را تحت‌الشعاع قرار دهد که آنها را

spreading rumors and cyber". J Pediatric Psychol; 2010.35(10):1103-1112.

5. Cook CR, Williams KR, Guerra NG, Kim TE, Sadek S. Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: a meta-analytic investigation. School Psychol Quart; 2010.25(2):65-83.

6. Espelage DL, Low S, Polanin JR, Brown EC. The impact of a middle school program to reduce aggression, victimization, and sexual violence. J Adolesc Health; 2013.53(2):180-186.

7. Park M, Choi J, Lim SJ. Factors Affecting Aggression in South Korean Middle School Students. Asian Nurs Res (Korean Soc Nurs Sci); 2014.8(4):247-53.

8. Mahbobi T, Salimi H, Hossini SA. The Effect of Emotional Self-control Training on the Reduction of Verbal Aggression of Payame Noor University Students. Soc Cognition; 2016. 4(2):124-136.

9. Elison J, Garofalo C, Velotti P. Shame and aggression: Theoretical considerations. Aggress Violent Beh; 2014.19(4):447-453.

10. Mohebi S, Tabaraie Y, Sharifirad Gh, Matlabi M, Shahsiah M. The Effect of Assertiveness Training on Students' Academic Anxiety. J Sabzevar Univ Med Sci; 2011.18(2):82-90.

11. Tolor A, Kelly BR, Stebbins CA. Assertiveness, sex-role stereotyping, and self-concept. J psychol; 1976.93:157-164.

12. Mackay A. Chapter 16 – Assertiveness. Motivation, Ability and Confidence Building in People; 2007:266-279.

13. Hackett V. STAT — Special Techniques in Assertiveness Training. Physiotherapy; 1995.81(8):494.

14. Cabe CM, Timmins F. Teaching assertiveness to undergraduate nursing students. Nurse Educat Pract; 2003.3(1):30-42.

15. Karagözo lu S, Kahve E, Koç O, Adami o lu D. Self esteem and assertiveness of final year Turkish university students. Nurse Educ Today; 2008.28(5):641-649.

16. Cherniss C, Roche C, Barbarasch B. Emotional Intelligence. Encyclopedia of Mental Health (Second Edition); 2016.108-115.

17. Salovey P, Mayer JD. Emotional intelligence. Imagin Cogn Pers 1990. 9:185-211.

18. Mayer JD, Salovey P and Caruso DR. Emotional Intelligence: Theory, Findings and Implications. Psycholo Inq; 2004.15(3):197-215.

19. Humphrey N, Curran A, Morris E, Farrell P and Woods K. Emotional Intelligence and Education: A critical review. Educ Psychol; 2007.27(2).

20. Tolegenova A, Aimaganbetova O, Naurzalina D, Kunanbayeva M, Algozhayeva N. EEG study of emotional intelligence among adolescents. Procedia Soc Behav Sci; 2016. (217):801-805.

راهکارهای مفید استفاده گردیده ولی باز هم بر سر راه رسیدن به اهداف مطلوب، مشکلات و محدودیت‌های چندی وجود داشت. پژوهش حاضر در زمان محدود و در منطقه ای کوچک انجام گردیده است. لذا، بررسی این موضوع در مناطق مختلف ممکن است نتایج مختلفی داشته باشد. بعضی از والدین شرکت‌کننده در پژوهش حاضر همکاری لازم در جهت پاسخ‌گویی به پرسشنامه‌ها را نداشتند. در راستای نتایج کسب شده در پژوهش حاضر پیشنهاد می‌گردد همایش‌ها و سمینارهای مختلف با موضوع هوش هیجانی و اثرات پرخاشگری و قاطعیت والدین بر روحیه و سلامت روان دانش‌آموزان برگزار گردد. از آنجایی که بیشتر پژوهش‌های پیشین در مورد بررسی رابطه پرخاشگری و هوش هیجانی دانش‌آموزان بوده است. لذا؛ انجام پژوهش‌های بیشتری در زمینه رابطه قاطعیت والدین با هوش هیجانی دانش‌آموزان پیشنهاد می‌گردد.

تقدیر و تشکر

این مقاله حاصل پایان نامه دانشجویی مقطع کارشناسی ارشد علوم تربیتی (آموزش و پرورش ابتدایی) م باشد. لازم است از تمامی مسئولین و کارکنان محترم آموزش و پرورش شهرستان قاین، مدارس والدین و دانش‌آموزانی که زمینه اجرای فرایند پژوهش را فراهم نمودند صمیمانه تشکر گردد.

منابع

1. Kim JW, Kim HJ. Relationships among children's aggression, temperament, home environment, and school adjustment. J Child Educ; 2007.16(2): 85-93.

2. Benjamin Jr AJ. Aggression. Encyclopedia of Mental Health (Second Edition). 2016:33-39.

3. Suter M, Pihet S, de Ridder J, Zimmermann G, Stephan P. Implicit attitudes and self concepts towards transgression and aggression: Differences between male community and offender adolescents, and associations with psychopathic traits". J adolescence; 2014. 37(5):669-680.

4. Wang J, Iannotti RJ, Luk JW, Nansel TR. Cooccurrence of victimization and five subtypes of bullying: Physical, verbal, social exclusion,

- Emotional Intelligence on Aggression: A Comparison between Adolescent Boys and Girls. *Psychol Behav Sci*; 2015.4(1): 29-35.
37. Animasahun R. Intelligence quotient, emotional intelligence and spiritual intelligence as correlates of prison adjustment among inmates in Nigeria prison. *J Soc Sci*; 2010.22(2):121- 128.
38. Beverley A, Kir NS, Schutte DW, Hine W. Development and Preliminary validation of an emotional self- efficacy scale. *Pers Individ Dif*; 2008.45 (5):432- 436.
39. Mac Pail J. Comparison of emotional intelligence between mis demeanor girls and normal girls. *J Psychol Ment Health*; 2002.44:92-98.
40. Formica S. Description of the Socio-emotional Life Space: Life qualities and activities related to emotional intelligence. Unpublished Senior Honors Thesis, University of New Hampshire, Durham, NH; 1998.
41. Liao AK, Liao AWL, Teoh GBS, & Liao MTL. The case for emotional literacy: The influence of emotional intelligence on problem behaviors in Malaysian secondary school students. *J Moral Educ*; 2003. 32:51-66.
42. Peláez-Fernández MA, Extremera N, Fernández-Berrocal P. Perceived emotional intelligence and aggression among adults: The moderating role of gender. *Aust J Psychol*; 2015.67:140-148.
43. García-Sancho E, Salguero JM, Fernández-Berrocal P. Relationship between emotional intelligence and aggression: A systematic review. *Aggress Violent Behav*; 2014.19 (5) 584-591.
44. Noorbakhsha SN, Besharata MA, Zareia J. Emotional intelligence and coping styles with stress. *Procedia Soc Behav Sci*; 2010. 5: 818-22.
45. Harrod NR, Scheer SD. An Explanation of Adolescent Emotional Intelligence in Relation to Demographic Characteristics. *Adolescence*; 2005. 40(159): 503-12.
46. Mandell B, Pherwani S. Relationship between Emotional Intelligence and Transformational Leadership Style: A Gender Comparison. *J Bus Psychol*; 2003. 17(3): 387-404.
47. Caruso DR, Salovey P. emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*; 1999. 27:267-298.
21. Chatterjee A, Kulakli Atik. An Empirical investigation of the relationship between Emotional Intelligence, Transactional and Transformational Leadership Styles in banking sector. *Procedia Soc Behav Sci*; 2015.210:291-300.
22. Field J, Kolbert J. Enhancing emotional intelligence in parents: The professional school counselor's role. In J. Pellitteri, R. Stern, C. Shelton, & B. Muller-Ackerman (Eds.), *Emotionally intelligent school counselling* (167-181). NJ: Lawrence Erlbaum; 2006.
23. Mayer JD, Caruso D, Salovey P. Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*; 1999.27:267-298.
24. Lekaviciene R, Antiniene D. High emotional intelligence: family psychosocial factors. *Procedia Soc Behav Sci*; 2016.217:609-617.
25. Hui-Hua Z, Schutte NS. Personality, emotional intelligence and other-rated task performance. *Pers Individ Dif*; 2015.87:298-301.
26. Altunda E, Köse Y. The Relationship Between Emotional Intelligence of Managers, Innovative Corporate Culture and Employee Performance. *Procedia Soc Behav Sci*; 2015.210: 270-282.
27. Lavafpour Noori F, Zaharakar K, Sanai Zaker B. A study of effectiveness of group forgiveness therapy in reducing aggression among 11-13 year old male adolescents in city of Dezful. *J Shahid Sadoughi Univ Med Sci*; 2012. 20(4): 489-500.
28. Mohammadi N. A preliminary study of psychometric properties of buss and perry's aggression questionnaire. *J Soc Sci Hum*; 2006. 4:135-151.
29. Samani S. Study of reliability and validity of buss and perry's aggression questionnaire. *Iran J Psychiat Clin Psychol*; 2008.13(4):359-365.
30. Gambrill E & Richey c. An assertion inventory for use in assessment and research. *Behav Ther*; 1975.6:550- 561.
31. Schutte NS, Malouff JM, Hall LE, Haggerty DJ, Cooper JT, Golden CJ, et al. Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Pers Individ Dif*; 1998.25:167-177.
32. Mayer JD, DiPaolo M, Salovey P. Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: A component of emotional intelligence. *J Pers Assess*; 1990.54(3-4):772-81.
33. Salovey P, Mayer JD. Emotional intelligence. *Imagination Cogn Pers*; 1989. 9(3):185-211.
34. Kamali S, Hasani F. Mental health and its relationship with stress coping strategies and emotional intelligence in female students at pre-university level. *J Behav Sci*; 2013.7(1): 49-56.
35. Giganc GE, Palmer BRH, Manocha R, & Stough, C. An examination of the factor structure of the schutte self-report emotional (SSREI) scale. *Pers Individ Dif*; 2005.39:1029-1042.
36. Priyadarshini Das PP, Tripathy S. Role of

Emotional intelligence of students: Examining predictive role of assertiveness and aggression of parent

Jahanshir Tavakolizadeh, Associate Professor, Psychology Department, School of Medicine, Gonabad University of Medical Sciences, Gonabad, Iran. drtavakolizadehj@yahoo.com

Motahhare Rahmani, MA in Science Education, Islamic Azad University Qaenat Branch, Qaen, Iran. mmotahari136@yahoo.com

*Somayeh Safarzade, MA in Clinical Psychology, Methadone Maintenance Treatment Center, Gonabad University of Medical Sciences, Gonabad, Iran (*Corresponding author). somayeh.safarzade@yahoo.com

Abstract

Background: Emotional intelligence as a basic psychological constructs to the success of life and mental health of people formed in the process of life and behavior of parents plays an important role in its growth. This study aimed determines the predictive role of assertiveness and aggression in emotional intelligence of students of sixth grade of elementary school.

Methods: The present study was Cross-sectional. The study population of present study consisted of all students of the sixth grade of elementary school of Qaen city and parents in academic year of 2013-2014 that 189 students (94 boys and 95 girls) and their parents using multi-stage random sampling method were selected from among them. Data were collected using The Aggression Questionnaire- AQ, Gambryl and Ritchie assertiveness questionnaire and The Schutte Self Report Emotional Intelligence Test (SSEIT). The results were analyzed using SPSS-20 software and regression, independent t test and Mann-Whitney U test in the significant level of 0.05.

Results: The results showed that between assertiveness of parents and none of its components and emotional intelligence of students there is no significant correlation ($p>0.05$). But There was significant negative correlation between aggression of parent and emotional intelligence of students ($p>0.01$, $r=-0.18$). Regression analysis showed aggression of father is a predictor of emotional intelligence of students ($p>0.05$). But, aggression of mother had no role in predicting emotional intelligence of students ($p>0.05$).

Conclusion: The results of present study showed that aggression of parents causes that children face in the process of emotional intelligence with problems and limitations. Given that, the behavior of parents affect on the behavior and how to train of children in the family. So, it is recommended more attention in the parenting of children and parental lifestyle.

Keywords: Aggression, Assertiveness, Emotional intelligence, Parent, Students